

„A festészet megint nőni kezdett bennem”

Földi Péterrel Dukay Nagy Ádám beszélget

Kicsi stressz és várakozás létezett, mióta tudtam, mikor már tudtam: írnom „kell” Róla; illetve Vele; mondhattam volna, persze – akiknek azt kell –: nem vállalom; mert másoknak ügyse. De így jó; itt vagyok; most már minden rendben. Teljesen rendben. Azzal fogad, hogy „Életem főműve...” – és a skótjuhászok (Hetyke meg Huncut) készül, új óljára mutat. Szép, kényelmes ól lesz; még én is látom. Iszunk egy korty pálinkát – ritkán találkozunk és egyébként is –, incselkedek a teraszasztal virágjain szöszmötölő kamikaze-méhekkel (mikor támad, mind az), aztán uzsgyi föl a kertbe, a dombra, ahol festeni szokott: „Hogy a helyemen legyek...” – magyarázza. A hátam mögött óriási lemez, közepén riadt, tán magzatpórában gubbasztó kecske, körülötte lecsiszolva a már fölkeant anyag; mellettem, egy kisebb felületen, kígyók igyekeznek a még el nem készült festmény határa felé. Harminc nap sem telt el az új időszámítás óta. Így ücsörgünk. Idefönn, a dombon. Ahol a festeni szokott.

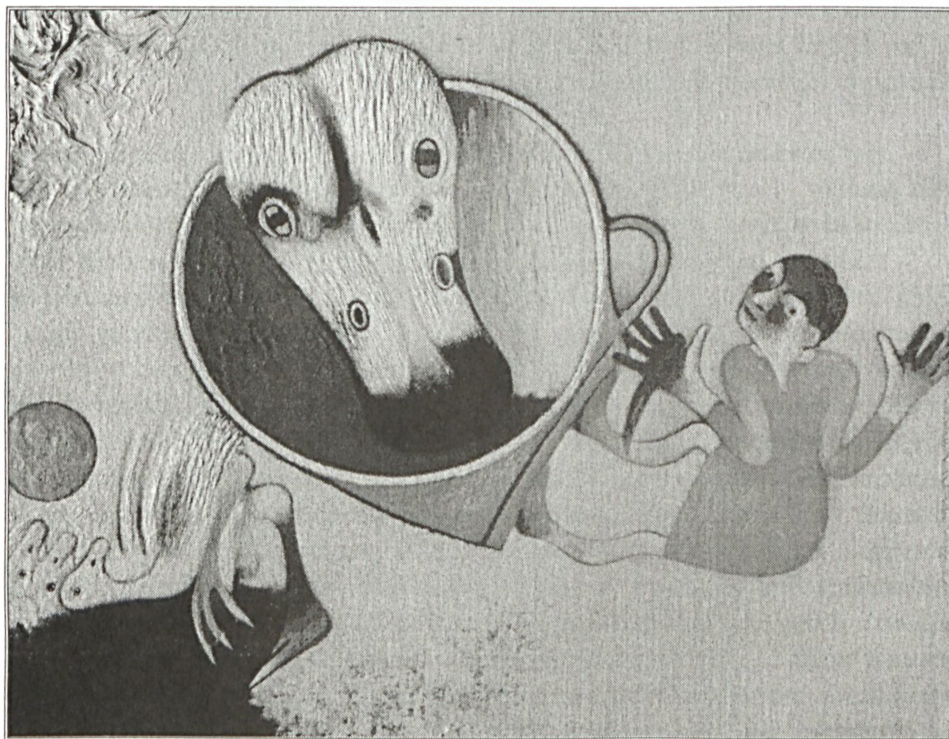
– Azt mondtad húsz éve – Derkovits-ösztöndíjasként a holnapra kicsi aggodalommal gondolva –, hogy 45 esztendősen kellene először kiállítani. Nem állítasz ki gyakorta, de azért az eddigieket megszámlálni nem volna egyszerű. És – ötvenkét éves vagy.

– Akkor a negyvenöt évet azért mondtam, mert elég messzinek tűnt. Elég távolinak. De arra gondoltam, hogy a mesterségbeli fölkészüléshez kellenének olyan tapasztalatok, amihez az embernek – ha tényleg fölkeantuln akar a világ elé kerülni – körülbelül annyi idő kell. Aztán pontosan az élet, meg az Új festőiség cáfolt meg engem, még hozzá látványosan és úgy, hogy teljesen „behódoltam”... A tény, hogy egészen fiatal emberek képesek művészettörténetet létrehozni. Csak ez a New York-i Basquit, aki alig érte meg a 30 évet és művészettörténetet hagyott maga után... Szóval, így ez sem igaz, mert fiatalon az emberben sokkal nagyobb a bátorság, a hőfok, gátlástalanabban fogalmaz, kevesebb előítéllettel. Egyszerűen beljebből jön elő ez a dolog. A tapasztalat persze rettenetesen sokat jelent, az ember előtt vannak példák... Rembrandt öregkorára festette a legjobb képeket. Ő nagyon korán a kezében tudta a technikának minden csínját-bínját és egyszerűen érzelmileg akkorra lett olyan fokozottan érzékeny – talán a sorsa révén –, hogy az érzékenyítésnek olyan fokára jutott, hogy több mindent fogott föl az em-

berről. Több mélységet tudott kifejezni, s ez már nem a technikán múlik, hanem egyfajta bátorság kérdése. Szóval lehet, hogy átlendül az ember és olyan gátlástalan korszakba kerül, mikor már megint „mindegy” lesz neki.

– *Most jársz a határán?*

– Nem tudom. Most valami olyasminek vagyok a határán, hogy nagyjából azt, amit ezen a pályán, erről a színtérről el lehet érni úgymond – már ugye: a vélt dicsőségek szintjén –, azt elértem. Ez nem azt jelenti, hogy elégedett vagyok. Hanem innentől kezdve, ha úgy tetszik: „meg vagyok csinálva”. Ha most kapok még annyi esélyt, hogy a bennem lévő képeket megcsináljam, akkor, ha volt is valamilyen megfelelési kényszer, vagy szándék, azt most már nem kifelé, hanem befelé építkezve teszem. Jó, nem csináltam sohasem kifelé, de mégiscsak figyelünk arra, hogy milyen a trend, milyen a divat, és ez és az... Tulajdonképpen, ha semmi mást nem is fogtam föl, csak hogy megint lemaradtam valamiről, az, valamilyen módon, akkor is ott motoszkált bennem. Most mintha kicsit azt érezném, hogy nyílt egy ösvény, amelyiken én még nem jártam és nem is láttam, hogy mások jártak volna rajta.

Földi Péter: „Süss fel Nap...”

Eddig mindig olyan úton mentem, ami párhuzamosan haladt valamivel. Nem az út közepén, valahol kicsit a bozótosban, de azért lehetett látni a bokrok közül, hogy merre mennek a világban az emberek. Mintha visszajutottam volna azokba időkbe, amikor nagyanyámmal az erdőben járkáltunk. Elmentem gombázni és ő is elment. Tudtam, hogy ott van az erdőben, valahol azon a környéken, a bozótos, vagy a csipkés mögött, éppen csak nem láttam... De amit megtaláltam, az az enyém volt. És amikor összeszedtük a gombát, akkor találkoztunk. Az jó dolog volt. Most valami hasonlót. Most valami hasonlót érzek. Hogy valami elindult. De ez is csak egy képzet, tudod, mert ugyanazt festem, amit eddig, csak néha azt érzem, hogy fölkészültebben, néha azt, hogy kicsit barbárabban... és néha még azt is, hogy kicsit érzékenyebben, mint eddig. De, hogy ez igaz-e, azt már nem tudom. Azt viszont tudom, hogy ez mennyi időt igényel; csak borzasztó, hogyha az ember tehetetlen. Vannak viszont hihetetlenül rövid, nagyon intenzív pillanatai a képcsínálásnak, amikor, egyszer csak – magam sem értem, hogy mitől – az anyag elkezd engedelmeskedni a kezemnek; hetekig meg nem engedelmeskedett.

– *Szabad akarata van.*

– Abszolút. És nem tudom, melyik az a pillanat, amikor magához enged – és akkor miért. Ilyenkor viszont, mi ketten, olyan szinkronitásban szabadulunk föl kínjainktól, amiben a fölszabadult mámoron túl a teremtés lehetősége, az élet esélye is ott van.

– *Ebben a fölfedező utadban nyomaszt az, ami mögötted van?*

– Nem fölfedező út ez... de hát a meglévő képek azok valamennyire nyomasztanak, mert azok valamit követelnek. Tulajdonképpen ugyanazokat fogom visszaigazolni, csak... Nagyon érdekes ez az egész szakma. Ahogy figyeltem: van egy pont, amíg egy festő többesélyes. Lehet belőle ez is, az is. Aztán átlendül egy ponton, megcsinál egy képet, ami elkezd visszaigazolni az előtte lévő kísérleteket. De hogyha nincs meg ez a kép, akkor az egész széthullik. Ha meg jön egy olyan szakasza, vagy alkotói periódusa az életnek – egy svungosabb időszak –, amit fontosabbnak vél, vagy megszületnek fontos munkák, akkor ezek visszamenőleg is tudják igazolni azokat, amiket eddig csinált, vagy keresgél. És fordítva: előre is ki tudnak jelölni távlatot. És nem úgy, hogy behatárolnak. Nem tudom, mennyire ismered Modigliani életművét... Elég nyilvánvaló. Szóval ezek a korai portréi, aktjai ügyetlen tanulmányocskák. Mindezek az ügyetlen tanulmányocskák szinte majdnem mindegyik művészettörténet kötetbe bekerülnek, mert az életkorszaknak valamilyen módon a jelzései... Tehát le lehet vezetni ezekből az ügyetlen keresgélésekből a már megtaláltnak az igazát – és a megtalált igazolja visszafele ezeket az ügyetlenségeket. Vagy Van Gogh parasztjai. Ezek olyan ot-

romba, barbár festmények, amiket ha önmagukban látunk, nem mondom, hogy érdektelenek, de igazából a kiforrott Van Gogh igazolja vissza ezeket a műveket. Van egy pont mindenkinél, ahol átlendül... Na most ezek a olyan távlatok, perspektívák, amiket emlegettem, amihez felnőni jó lenne, de... de ennek mintájára akár másnál is előjöhet ilyesmi. Szóval én abban bízom, hogy sikerül megcsinálnom még néhány olyan képet, amelyek az eddigi érdekesnek tekinthető munkáimat „visszaszippantanák”.

Volt Szolnokon egy kiállításom, amitől rettenetesen görcsbe jöttem. Nem is tudom, mikor, de még az ötvenedik születésnapom előtt. Abból pontosan ezek a képek hiányoztak. Festmények voltak egymás mellett és nem állt össze nekem egészszé; ez egy kicsit megijesztett és kétségbeejtett. Akkoriban három évig a kétségbeesésen kívül nem sok valamit tudtam csinálni... Az sem ment, hogy megfestem *ezeket* a képeket, hogy azok majd visszaigazolnak dolgokat; vagy nem igazolnak vissza... Hanem egyszer, csak úgy, elkezdett nőni megint a festészet bennem – és az nagyon fontos volt.

– *Attól a rengeteg visszaigazolástól – amit mindig kaptál – függetlenül kellett igazolnod magadnak, hogy amit teszel érvényes?*

– Én nem tudom, hogy kaptam-e. Ezt igazából sohasem éreztem.

– *Azt, amit huszonnyolc-harmincéves korodban megcsináltál...*

– Jó, amikor megfestesz egy képet, annak nagyon örülsz...

– *Igen, de arra amit fölmutattál, minden fórumon egyöntetűen bölintottak rá: ez rendben van.*

– Nem tudom. Ez lehet, hogy kívülről így tűnt, de belülről ezt nem tudom, hogyan éli meg az ember.

– *Vitattad?*

– Mindig. Folyamatosan. Most is.

– *Azt, hogy anakronisztikus-e?*

– Nem, azt, hogy hiteles-e. Mindig van egy belső kép, ami tiszta és őszinte. És akkor ebből létrejön egy kép, ami a technikából, az ügyetlenségből, a koncentráció hiányából adódóan esetleges. Legalábbis ahhoz a képhez képest, ami belül megsegített. Ez az esetlegesség néha esendőbbé teszi a festményt és ettől talán hitelesebb. Akkor jó. De mégis van valami olyasmi, ami miatt... szóval, egy héttel később, amikor bekereteztettem, ne tudtam volna tovább festeni. Szoktam is egyébként átfesteni, eltüntetni már megcsinált képeket. Nem tudtam örülni annak, amit csinálok. Mindig annak örültem, amit *éppen* csinálok. A már meglévő eredményeket soha nem tudtam úgy bekönyvelni, hogy ez jó.

– *Nem is szeretsz visszaneézni rájuk? Szövegekkel van így az ember...*

– Figyelj, én azokat a festőket szeretem, akik, mikor eljutnak erre a pontra, ahol én most vergődöm ezzel a mögöttem lévő képpel is, azt mondják:

ez így kész. Mert így is kész! Valami ott van benne. De én ezt nem fogom itt abbahagyni. Talán ezért nem lettem úgymond divatos és nem kerültem be abba a vonalba, amit most festészeti fővonalnak neveznek. A spontán kezelés, hogy ügyesen, nagyvonalúan fölkenjük... Hanem valamit belémvert a sorsom. Kitalálhatnám, hogy nagyapám kőműves-igényessége, aki, ha valamit csinált, azt nagyon megcsinálta; nevet most biztosan a kutyáolamon... Én a képpel dolgozom ugyanígy. Mintha mindig az életem múlna rajta. Ha nem lesz olyan pontos, etikus. Van Gogh egy délelőtt két festményt megcsinált és bele is halt az erőfeszítésbe, a hihetetlen koncentrációba. Belőlem meg csúsznak szét a történetek, vesznek el, aztán időről időre – a nem tudom hányadik átfestés környékén – elkezd pontosodni, de az a fajta hamvassága, ami a születés pillanatáé, az már addigra elmúlik és tulajdonképpen úgy születnek meg, mintha már hatvanévesek lennének. Az is egy állapot, de hát nem tudom...

Ezeknek a képeknek a festése közben, de tulajdonképpen majdnem mindegyikben, volt egy Főnix-effektus: hogy ha egyszer elhalt, akkor föltámadt, kétszer elhalt, föltámadt... Most viszont egyre többször hal el és egyre nehezebben támad föl. Ez azért nem olyan egyszerű. Van Gogh ezért döbbenetes. Nekem alapélmény volt. Párizsba azért mentem ki először, mert Magyarországon nem lehetett Van Gogh-ot látni. Az első utam ott a Jeu de Paume-ba vezetett és nézegettem a többi művet is, de már csak azt vártam, hogy jöjjön Van Gogh. És jött egy egészen kicsi képe, amit igen rossz idegállapotában, kórházban festett. Nézttem: ez Van Gogh, ez a kis „vacak”? És ez kis „vacak” egyszer csak elkezdett nem is olyan vacak lenni. Aztán, amikor fölértem és megláttam az önarcképét... Ami érdekes volt, hogy a mostani párizsi úton is az egyetlen élmény az Van Gogh volt. Vele lehet beszélgetni. Azt mondom neked – és ezt ne dilinek fogd föl! –, az az önarckép megmozdul. Ha elég sokáig nézed, visszanéz rád; beszélgetni lehet vele. Megnyílik. Olyan mélységben, ahogy Rembrandt, talán Giacometti, vagy Vermeer... Sokkal többeknél nem éreztem, de Van Gogh az, aki úgy fest, hogy a teremtés pillanata, meg a teremtés gesztusa nem válik szét. Megtervezi a képet, mert kijelöli, hogy mit hova húz, de hasonló csak gyerekrajzoknál van. A gyerekek a gesztusa egyszerre születik a gondolattal. Nem válik szét. Nem egy tervezett szituáció. Nála valami megőrződött ebből.

– *Ez nálad is sokszor fölmerül.*

– Nyilvánvaló. Ez adódik abból, hogy tanítottam őket és hogy ellestem tőlük egy csomó mindent. Egyébként mindenkitől lestem el, akitől el lehetett valami lesni és ebben, azt hiszem, elég gátlástalan voltam, de ezek mind be is épültek. Van Gogh-nál azonban ez olyan hőfokon történik meg, a

letének olyan pontosságával, olyan dinamizmusával, az átéltségnek egy olyan mélységével, amit egyszerűen sehol másutt nem látsz.

– *Ez azért lehet, mert életéből adódóan kevésbé bírta elviselni a tudását?*

– Nem tudom, hogy mit bírt nehezen. Azt hiszem az egész életét. József Attilánál érzem, hogy azt a fajta tudást, amivel rendelkezett, ép ésszel nagyon nehezen lehetett elviselni. Olyan fokú volt az érzékenysége, olyan mélységeket tárt föl... Olyan abszolút nyilvánvalóan tudta analizálni ezt a mélységet, hogy az törvényszerűen vezet az összeroppanáshoz, vagy annak határához. Nála ezt inkább érzem. Van Gogh-nál „csak” azt érzem, hogy azonos azzal, amit fest.

– *Egy tárlatodat fiatal festőkkel néztem végig. Ők, amikor végre magunk maradtunk, ledobták minden magabiztosságukat és ugyanazt kérdezték egymástól: hogyan bírod te?*

– Hegedűs Morgan hogyan bírta, amíg bírta?

– *Téged mi véd meg?*

– Az, hogy festek. Előbb roppannék össze, hogyha nem festenék. Az, hogy ki tudom beszélni magamból. Ha most visszamegyünk arra: miért vagyok itt, ahol vagyok? Azért, hogy festhesek. A festészet nekem a megismerés eszköze. A képhez értek, azt tudom működtetni. És addig, amíg föl nem mutatja azt a fajta formaiságát, ami egy képtől elvárható, addig muszáj működtetnem. Ha jó volt a fölvetésem, olyan elemeket raktam föl, amelyeknek egymás viszonylatában van mondanivalójuk, akkor azok elkezdenek a festészet törvényei szerint úgy rendeződni, hogy számomra ezt a megsejtett viszonylatrendszer értelmezni tudják; mert egy képet én a végén tudok értelmezni. Ez esetleg elvihet olyanfajta fölismerésekhez, ahová egyébként nehezen jutnék el. Egyébként nehéz felfogású vagyok, nehezen nyílnak meg a dolgok, de a képi nyelvet azt nagyjából beszélem, megértem. Másokét is, magamét is. Ebben benne van az, hogyha az ember elég tapasztalatot gyűjt és azokat a tapasztalatokat nem lúgozza ki folyamatosan magából, akkor vélhetően egy kicsit okosabb lesz útközben. A saját maga felismerései által is. Tulajdonképpen, ha van menedék, vagy mentség, akkor körülbelül ez az: hogy vannak időpontok, amikor muszáj ezeket a dolgokat fölmutatni, kifesteni.

– *Véd az is, hogy van lakcímed, számla- meg telefonszámod, meg postafiókod...?*

– Illyés Gyula mondta: arra mindig ügyeltem, hogy ne a művészetből kelljen megélnem. Vannak kollégák, akik ezt nem így érzik és az én korosztályomban, akik valamennyire számítanak, meg tudnak élni a művészetükből. Vannak vásárlások így-úgy, keresnek engem is, de ennek nincs egy rendszeressége, szóval a családdal szemben nem tehetem meg, hogy ne tanítsak.

– *És ez védelmet jelent.*

– Ez mindenféleképpen; ugyanakkor stresszt is. A furá az, hogy a tanítás azért annyit jelentetett – és ez visszacsatolódik ahhoz, amiről beszéltem –, hogy a képek által megélt tapasztalatok egyszerűen muszáj volt, hogy megfogalmazódjanak bennem; hogy a tanítványaimnak azokat el tudjam mondani. Az a kétségbeesés, amit egy tanóra, vagy előadás produkál, hogy ott ül előttem negyven értelmes ember, s várja, hogy valamit mondjál neki, ettől úgy megijedek, hogy kénytelen vagyok valami olyasmit mondani, ami számomra is lényeges. Ugyanakkor nem lettem az a látványos művész, ezt nem tudtam csinálni.

– *Ettől függetlenül számos olyan időszak volt, amikor kialakulóban volt körülöttem egyfajta slepp.*

– Ezt mások is mondják, én ezt nem éreztem.

– *Hústál magadhoz mindenféle érzelmet...*

– Lehetséges. Volt, aki mondta, de akkor ez a dolog természetes volt. Most meg, hogy ilyen már nincsen, nem is hiányzik. Ezt nem tudom... Jó, hát lebzselünk mi kocsmákban, meg itt-ott, de az, hogy holdudvar; tanítványaim voltak, de nem is tudnék embereket mondani... Azt az egyet tudom, és ezt figyelem a hallgatókon is – lehet, e miatt szeretnek körülöttem lenni –, hogy tudok a képeikről úgy beszélni, hogy elkezdik azokban megtalálni és elhinni saját magukat.

– *Ez mit jelent pontosan?*

– Ha nem erősíted meg az emberben az alkotás képességének reményét, akkor elveszíti ezt a lehetőséget.

– *Benned mennyire merül föl az útnak a helyessége?*

– Az útnak a helyessége, a hitelességben merül föl.

– *Arról akkor még nem beszélés nekik?*

– A képen múlik, hogy miről beszélék nekik. Nálunk azért komoly tehetségek jelennek meg; művészettörténeti léptékűek, bármilyen keveset jelent is ez. Szóval ez egy komoly kihívás nekem – és majdnem mind jobb festő nálam. Én egyszerűen több tapasztalattal bírok. A főiskolán ebben az értelemben volt körülöttem holdudvar, azokból a kicsit perifériára szorult hallgatókból, akik a racionalitás útján nem kaptak visszaigazolást.

– *Egyébként meg magány?*

– Igen, az ő esetükben föltétlenül.

– *A tiédben, a tiédben...*

– Az enyém folyamatos és megmásíthatatlan. Tulajdonképpen az a borzasztó, hogy, amit én föl tudok oldani másban, azt bennem senki nem tudja.

– *A nagyon régi barátságok? Nem adják ezt ők sem?*

– Ebben a szakmában mindenki magával van elfoglalva és ritkán figyel a másokra. Én a hallgatók ürügyén örülök annak, hogy tudok rájuk figyelni. Annak is örültem, amikor itt a környezetemben volt egy csomó fiatal és tudtam rájuk figyelni. Az jó volt, ott éreztem, hogy van valami hasznom. De csak annyi, hogy önmagukban azokat a gátlásokat leépítem, amik nem engedik, hogy fölszínre jöjjenek fontos dolgok.

– *Az, hogy benned ezt nem olája semmi, az mások képességének a hiánya, vagy a te zárkózottságod?*

– Ezekben a beszélgetésekben azért magam is szép lassan föloldódom, tehát valami elmúlik belőlem. De ha valakit ideállítok, az én képeim elé, akkor ez nem nagyon múlik el... A festészet mindig individuális műfaj volt. A látványos csoportok... szóval, nem hiszem őket. Voltak kubisták és akkor lett belőle Braque, meg Picasso és eltűnt a csoport. Voltak Nyolcak és maradtak belőle a személyiségek. Aztán meg vannak Csontváryk, meg Gulácsyk, meg vannak Kondorok, meg vannak Tóth Menyhérték, akik mennek a maguk útján. Tóth Menyhért körül is lebzselték fiatalok... De ez nem népszerűség-keresés; azon már túl vagyok. Valami megerősítés kell ezen a pályán, de nagyon kevés dolog, ami megerősítésként jelen tudna lenni az életedben – talán a család.

– *A „falusiság” bujkálás nálad mindezek előtt?*

– Igen. De, hogy ez bujkálás-e? Én ide születtem. De hová kéne álljak? Az EMKE elé tegyem ki a vásznamat és fessek, hogy lássák Budapesten, mekkora festőművész vagyok? Itt van ez az élettér, itt tudom csinálni.

– *Tartja még az eget egyébként...?*

– Muszáj neki. De nem tudom, hogy kinek tartja...

– *...ponyvásodott az ég?*

– Nem hiszem. Az ég az ég maradt. Azért az távlat. Csak már vasmadarak csapnak le belőle, ami egy kicsit hihetatlenné teszi a világot. Legalábbis számomra. Ezekbe az időkbe, amiket élünk, egy kicsit misztikusan nézek. Úgy lettem ötvenéves, hogy a Napfogyatkozás zajlott fölöttünk. Ennek volt valami figyelmeztető jellege: olyan kétségbeesés és olyan nyüzsíthatnék fogott el, ott a fénytelenység idején, amit nem kívánok senkinek. Ha akkor ott pillanatokon belül nem tudok meginni valamit és nincsenek mellettem barátaim, akkor lehet, hogy nagyon komoly idegi stresszt okoz. De a XXI. század nekem is ezekkel a „repülőgépekkel” kezdődött.

Akinél ezt irodalomban megéreztem, és a feledtetés szintjén tudott azonosítani a valósággal, az nekem Bodor Ádám. Őt tudom úgy olvasni, hogy azt érzem: pengével hántják le rólam a bőrömet és a nyers valóság, az a véres, lüktet előttem. Annak a kietlensége, kegyetlensége ilyen megrázó – irodalomban. A valóságban viszont itt derült ki: a világ nem úgy működik, ahogyan azt nagyon sokan képeltük. Nem a rend felé fog moccanni.

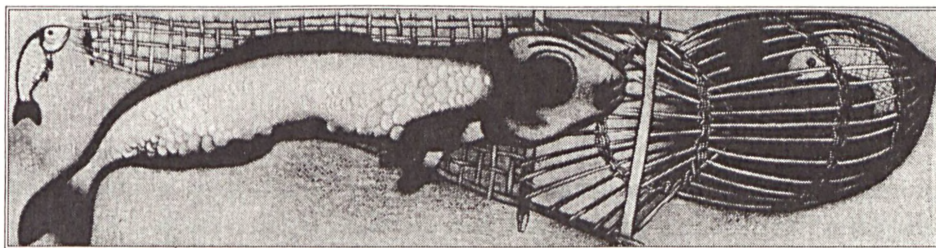
Akármilyen elnyomás, téboly működik benne, annak mindig meglesz az ellenpárja. Valami mindig visszaüt.

– *A náciizmus és a kommunizmus után következett ez...?*

– Nézd, hogy melyik volt a legelső, azt nem tudom. Szerintem sok első volt. Az emberiség története valószínűleg arról is szól, hogy nagyon sokszor alázták meg az embert önbecsülésében, létezésében, ha úgy tetszik magányában. Az önbecsülésében, magányában megalázott ember pedig vagy önmagát pusztítja, vagy valaki mást, vagy a kettőt egyszerre. Mint ez most bizonyította. Ha végiggondolod, hogy micsoda elszántság kell ahhoz, hogy nekimesz egy „repülőgéppel” egy épületnek, amiben te is ott ülsz és tudod, hogy mennyi embert pusztítasz és micsoda drámák, esztelenségek vannak mögötte... Ezeket igazából nem tudod a helyére tenni. Itt folyamatosan csak arról tudsz beszélni, hogy valami elveszett, ami mértéket adna a tetteknek, mert ezt józanul nem tudod megcsinálni. Mi az a kényszer, ami ezt emberekből kiváltja?

– *Megmarad az emberiség, vagy nem?*

– Igen. De ez nem rajtunk múlik, ez Isten akarata, csak ezt sokáig nem lehetett kimondani. Ennek a kísérletnek, ha isteni léptékű is, még nincs vége. Amíg van emberiség, addig van esély. Ha a festészetemnek van valami minimális szándéka, vagy értelme, az nem több mint a létezés fönntartása. Az pedig, hogy a létezés értelmét ki-ki a maga módján miként tudja igaznak hinni, azért önmaga felelős. De vannak negatív válaszok. A vitalitást időről időre el lehet nyomni, de azért az működik, megtalálja a formáját és a butaságokat le fogja dobni.

Földi Péter: Varsa

Ültünk valahol egyszer zsűriben és miután rengeteg rossz képet láttunk és jött egy jó kép, olyan nyilvánvalóan egyszerű volt... Talán társadalmat is lehet jót csinálni. Ha mindenki megtalálja a csoporton belüli feladatát és abban működhet, abban erősödhet, akkor egyszer csak kiderül, hogy ott helyén tud lenni. Akkor azzá lesz, ami és azt a minőségét a csoport is elfogadja. Amíg kényszerpályák vannak és az emberek nem találják a helyüket, csak a vágyaikat sokszorozzák, azzal a rosszul kitalált demagógia-hadjárral, ami mindenünnen ömlik – úgy, hogy a művészettel nem is találkoznak, mert az én korosztályom még véletlenül is találkozhatott olyan mozival, ahol a művészet megtörtént –, akkor tulajdonképpen nem csoda, hogy csak az acsarkodás meg a butaság tör fölszínre. Egy rossz demagógia pedig képes arra, hogy olyan áldozatokat „teremtessen”, mint ez a „házrombolás”. Amikor meg azt látod, hogy a politika kiáll a halottak tetejére és ünnepelteti magát, a megrendülésnek még csak a látszatát sem színélve... Azért abban van egy olyan adag mocskok, hogy megint nem tudod: milyen világban élünk.

– *A művészetet az emberi evolúció továbblépésének, vagy mellékhajzásának tartod?*

– A művészet az első pillanattól jelen volt. Engem mindig izgatott, hogy az ősművészet, hogyan jelent meg. Ki volt az első ember, aki odakarcolta azt az állatot a falra? Milyen *valódi* szándékkal? Talán a reneszánszban voltak olyan nagyvonalú uralkodók, akik megértették a művészet jelentőségét – a hatalom aspektusából –, ami mindig fontos volna, mert mindig az adott kor művészete menti át az adott kor szellemiségét. Még hozzá a legpontosabban és legteljesebben. A tanulság, hogy, teszem azt, még egyszer ne bombázzanak emberek embereket, nem épül be. A Kondor-féle jelhagyásban ez ott van: ennyi volt ekkor az intelligencia, ennyit tudtunk, ennyi maradt. Nem lehet tehát szétválasztani a művészetet és a társadalom egészét. Mindig kiválasztódnak azok az érzékeny emberek, akiknek egyszerűen szükségük lesz az, hogy valahol levezessék a valóságból adódó élményeiket.

– *Kié a szándék? Egy tűzoltóé-e, aki saját magával alig törődve hajlandó másokért tenni, vagy másról van szó...?*

– A megismerés szándéka vezeti a művészt. Hogy mélyebben tudjam fölfogni a világot.

– *És a másokért-valóság?*

– Az már a következő lépés. Ha én valamit megtudok a világról, a fölismeréseimet meg tudjam osztani velük. Ehhez társul, hogy ennek vannak kifejezési formái, amik olvashatóbbá, érthetőbbé teszik a dolgot. Ami rettenetesen izgalmas ebben, és ez nem az én kifejezésem, ezt Makovecztől hallottam, hogy „...a szeretet, mint a megismerés egyik formája.” Ez kezd kihálni az emberiség tudatából. Tudniillik, ha én szeretettel viszonyulok

valamíhez, akkor az olyan módon tárja föl magát, ami sokkal mélyebb megismerési lehetőséget ad, mint eddig bármi más. Ha ezek módszerré tudnának válni, akkor a mások felismerései is beépülnének.

– *A szándékra szerettem volna rákérdezni.*

– Ami engem rettenetesen izgat az a rembrandti meg a Van Gogh-i attitűd. Ők arra voltak kitalálva, hogy fessenek. Ezzel ismerték meg és fejezték ki a világot. Minél többet ismertek meg, annál pontosabban fejezték azt ki, s ez valahol spirálisan fölfelé haladva és tágulva működött. Nem azon múlik, hogy publicitást kapsz, vagy nem.

– *Ezen a téren éppenséggel szerencsés voltál.*

– Valamilyen szempontból igen. De ha mondjuk ide benéz egy szajkó és látja, mit festek, nekem valamilyen módon az is jó. De hála Istennek nem csak a szajkók néznek be, mert te is itt vagy, mások is eljönnek... És ez nem szerénység. Ez a pálya természetéből adódik: szemben állsz a deszkával és festesz. És amikor kész egy kép, az egy idő múlva elszakad tőlem. Hogy mire milyen hatással van, az már majdnem nem tőlem függ.

– *De érettünk van?*

– Igazából érettem van. Mert szeretek festeni. Hogy értted is van-e, azt te érzed. Ebben benne van egy Hemingway-párhuzam, hogy: „– Mester, mondja már meg, mit keressünk a műveiben? – Ne keressen semmit, mert amit talál, azt úgyis önmagában találja.” Én tehát egy szituációt teremtek, amiben, ha jó a kép, te megmérheted magad. Ha rossz a kép, akkor meg benned sem szól semmiről. Én nem tudom eldönteni, hogy ez, vagy az a kép jó-e, vagy nem, de ha mértéked ad a te önbecsülésednek – vagy mértéket tud teremteni azon belül –, akkor jó volt a kép, akkor szólt valamiről. Ha ennek a viszonylatában én ember tudok lenni, megerősít erkölcsiségemben, akaraterőmben, hitemben, akkor működött a kép. Nem volt hiábavaló. Saját magamat azzal a pillanattal igazoltam, amikor befejeztem a képet. Sőt, valószínű, miközben festettem azon közben igazoltam magamat, merthogy azok a szellemi energiák belőlem akkor szabadultak föl – ha egyáltalán voltak –, amikor festettem. Azt hiszem, engem ez most már egy csomó minden alól fölment. A festmény egy olyan objektum, amit ha meditációs objektumnak mondasz, akkor az nagyon jó, mert akkor el tudsz mélyedni a kép segítségével... Mert nagyon sok funkciója volt. Hiszek abban, hogy ez a minimális varázserő megmaradt benne, ugyanis ezen ponton dől el, hogy valaki művész lesz, vagy csak képcsínáló.

– *A barlangrajzolókkal egy a szándékokod?*

– A művészetnek ez az eredendő szándéka. Picasso, mikor megkérdezték, hogy mire való a művészet, azt mondta: arra, hogy riasszuk a gonoszt.

– *Ez a tiéd is?*

– Nekem arra való, hogy magamból megpróbáljam kiűzni a gonoszt. Ha az ember elég öreg lesz, elkezd a bűneit, a hibáit...

– ...sokat emlegeted mostanában, nem hiszem, hogy ennyire öregnek éreznéd magad.

– De, rettenetesen. Meg fáradtabbnak, mint amennyire kellene. Annyi minden bevallani való volna az ember életében, hogy most már nagyon megpróbálok nem hazudni. Legalább a képben. Számomra ez iszonyatosan fontos. Mikorra ennyi idős lesz az ember, nagyjából minden elkövethető bűnt elkövet. Akár kicsiben, akár nagyban. Amikor aztán ezekkel elkezd szembenézni, akkor kezdi nagyon nem jól érezni magát.

De miközben festek, ezek a dolgok kezdenek megoldódni, kezdenek távlatot nyitni... És a kígyók, látod, elmennek. Hogy hova jutnak és mit hagynak maguk után, azt nem tudom. Talán riadalmat. De ebben én vagyok otthon – és ez nem mindegy.

Kovács Sándor Iván

Rimay rímcsipkái (Felföldi íróportrék)

Szelence – kemence – Velence

Nógrádnak köszönhető, hogy az 1980-as évek közepén egy salgótarjáni konferencián először próbálkoztam a Rimay-rímcsipkék értelmezésével. A *Disusiones Nogradienses* 1988-ban megjelent, Kovács Anna által szerkesztett kötetében olvasható az első változat, s majd még kétszer kerítettem sort a *Rimay Velencében* újabb kidolgozására. Nemes Nagy Ágnes és Lengyel Balázs az *Újbold Évkönyv*nek kérte el a *Disusiones*-beli szöveg tömörebb változatát, s közreadtam a harmadik átdolgozást is *Vágy és emlékezet – Kalauzolás felföldi írókhoz* című könyvemben.

Ez a Palócföldnek szánt negyedik újraírás és továbbtömörítés a nógrádi klasszikus írótriász, a Rimay–Madách–Mikszáth szentháromság első tagjának szól. Hódolat a mesteréhez, Balassihoz méltó Rimay Jánosnak, aki rímcsodáinak „csipkéből tekert gúzs”-ával láncolja magához a belémerülőt, s holtáig nem engedi el a „szelence – kemence – Velence” rímkáprázat kelepcéjéből.

Rimay János 1590 júniusában a Csáktornya melletti Vidóc nevű falucskában tűnik fel, s onnan írja Telegdy Pálnak Kisvárdára, hogy „Velencében bemenendő szándéka vagyok”.